

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

2021 m. lapkričio 10 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Gražinos Davidonienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Artūro Driuko ir Algirdo Taminsko,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **pareiškėjo (atsakovo) T. P.** prašymą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutarties peržiūrėjimo atnaujinus procesą dėl dalies civilinės bylos, išnagrinėtos pagal ieškovės Kauno apygardos prokuratūros ieškinį atsakovams I. P., T. P., Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai prie Aplinkos ministerijos, Kauno rajono savivaldybės administracijai dėl administracinių teisės aktų pripažinimo negaliojančiais ir savavališkai pastatytų statinių nugriovimo; tretieji asmenys: uždaroji akcinė bendrovė „Homo Novus“, D. D., M. N., N. P., Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, akcinė bendrovė SEB bankas, A. M., J. K., A. B., P. R., A. R., V. B., K. B., D. A. K., valstybės įstaiga Registrų centras; pagal atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos ieškinį atsakovams T. P., I. P. dėl įpareigojimo nugriauti savavališkai pastatytą tvorą su mūro pamatu ir sutvarkyti statybviетę; tretieji asmenys: N. P., D. D., M. N., Kauno rajono savivaldybės administracija, A. M., J. K., A. B., Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos; pagal atsakovų T. P. ir I. P. ieškinį atsakovei Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai dėl įsakymo panaikinio; pagal atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos priešieškinį atsakovams T. P. ir I. P. dėl įpareigojimo pašalinti ant kelio valstybinėje žemėje savavališkai suklotas betonines trinkelės, nugriauti tvorą ir grąžinti statybviетę į buvusią padėtį.

Teisėjų kolegija

nustatė:

1. Kasacinėje byloje atnaujinus procesą sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių už neteisėtą statybą atsakingiems asmenims tenkančios neteisėtos statybos padarinių pašalinimo naštos paskirstymą, aiškinimo ir taikymo.
2. Atsakovas T. P. prašo, atnaujinus procesą dėl civilinės bylos dalies, panaikinti Kauno rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 19 d. sprendimo ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutarties dalis, dėl kurių procesas atnaujintas, ir dėl šių dalių priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti.
3. Kauno rajono apylinkės teismas 2012 m. spalio 19 d. sprendimu ieškovės Kauno apygardos prokuratūros ieškinį patenkino iš dalies, atsakovės Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – ir Inspekcija) ieškinį ir priešieškinį patenkino visiškai, atsakovų T. P. ir I. P. (I. A.) ieškinį atmėtė; pripažino negaliojančiomis Kauno rajono savivaldybės Urbanistikos skyriaus vedėjo F. J. 2005 m. sausio 26 d. ir 2005 m. liepos 16 d. suderintas I. P. ir T. P. gyvenamojo namo techninio projekto korektūras, Kauno apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus Kauno rajono vyriausiosios specialistės A. L. 2006 m. kovo 23 d. pažymą Nr. NS-83 apie nebaigtą statyti I. P. ir T. P. gyvenamąjį namą, 2008 m. vasario 12 d. statinio pripažinimo tinkamu naudoti aktą; įpareigojo atsakovus I. P. ir T. P. per 1 mėnesį nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos savo lėšomis nugriauti savavališkai pastatytą 51 metro ilgio medinę ir metalinio tinklo tvorą kartu su mūro pamatu, į kurią yra įbetonuoti metaliniai stulpai, esantys sudedamąja tvoros dalimi, sutvarkyti statybviетę; atsakovams T. P. ir I. P. neįvykdžius teismo įpareigojimo per nustatytą terminą, leido Inspekcijai nugriauti pirmiau nurodytą tvorą kartu su mūro pamatu ir metaliniais stulpais, sutvarkyti statybviетę, išieškoti patirtų išlaidų atlyginimą iš atsakovų T. P. ir I. P.; įpareigojo atsakovus T. P. ir I. P. per 3 mėnesius nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos savo lėšomis pašalinti savavališkai ant numatyto bendro naudojimo kelio dalies, esančios valstybinėje žemėje, supiltą paruošiamąjį sluoksnį, pabetonavimą, betonines trinkelės ir grąžinti į pradinę buvusią prieš tai padėtį, sutvarkyti statybviетę; atsakovams T. P. ir I. P. neįvykdžius teismo įpareigojimo per nustatytą terminą, leido Inspekcijai pašalinti savavališkai ant numatyto bendro naudojimo kelio dalies, esančios valstybinėje žemėje, supiltą paruošiamąjį sluoksnį, pabetonavimą, betonines trinkelės ir grąžinti į pradinę buvusią prieš tai padėtį, sutvarkyti statybviетę, išieškoti patirtų išlaidų atlyginimą iš atsakovų T. P. ir I. P.; įpareigojo atsakovus I. P. ir T. P. per 6 mėnesius nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos parengti namo techninį projektą pagal Kauno rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2004 m. gegužės 5 d. įsakymu Nr. JS-514 patvirtinto I. P. ir T. P. sklypo detaliojo plano sprendinius arba pagal naujai parengtą teritorijų planavimo dokumentą; įpareigojo atsakovus I. P. ir T. P. per 3 mėnesius nuo naujai parengto namo techninio projekto suderinimo dienos gauti statybą leidžiantį dokumentą pagal naujai parengtą ir patvirtintą pastato techninį projektą; įpareigojo atsakovus I. P. ir T. P. per 6 mėnesius nuo naujo statybą leidžiančio dokumento išdavimo dienos pertvarkyti statinį pagal naujai parengtą suderintą ir patvirtintą namo techninį projektą; kitą ieškovės Kauno apygardos prokuratūros ieškinio reikalavimų dalį atmėtė.
4. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2018 m. vasario 21 d. nutartimi iš esmės paliko nepakeistą Kauno rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 19 d. sprendimą.
5. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) 2021 m. sausio 19 d. sprendimu byloje *P. prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 58166/18, pripažino, kad Lietuvos Respublika pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) Protokolo Nr. 1 1 straipsnį, nusprendė, kad byloje dėl savavališkų statybų priimtais teismų sprendimais buvo neteislingai apribotos atsakovo T. P. nuosavybės teisės: nacionalinės valdžios institucijos neužtikrino tinkamos interesų pusiausvyros tarp asmens nuosavybės teisių ir viešojo intereso.
6. EŽTT konstatavo, kad nacionaliniai teismai, sprenddami gyvenamojo namo stoginės kolonų (toliau – kolonos) savavališkos statybos klausimą, tinkamai neįvertino įrodymų dėl žemės sklypo ribų, namo statybą pripažino savavališka vadovaudamiesi 2004 metų koordinatėmis. Namo statybos savavališkumas buvo grindžiamas tik kolonų vietos neatitiktimi detalajam planui (riboms). Nacionaliniai teismai atsakovui skyrė padarytam pažeidimui neproporcingą sankciją – įpareigojo pertvarkyti visą namą pagal parengtą naują projektą, gavus jam naują leidimą, t. y. neapsiriboję tik kolonų pašalinimu. Iš teismo sprendimo kylantis reikalavimas atlikti namo pakeitimus, nesusijusius su ginčijamomis kolonomis, negali būti pateisinamas bylos aplinkybėmis ir tai pažeidžia atsakovo ir gretimų sklypų savininkų teisių pusiausvyrą atsakovo nenaudai. EŽTT įvertinęs, kad, siekdamas įvykdyti nacionalinių teismų sprendimus, atsakovas turės nugriauti kolonas, nes jų negalima įteisinti į pagal esančią padėtį, konstatavo, kad reikalavimas tokias kolonas atsakovui nugriauti savo sąskaita, nepasidalijant išlaidomis su atsakingomis

institucijomis, yra neproporcinga našta asmeniui. Valdžios įstaigos suteikė leidimą atsakovui pastatyti kolonas, todėl, paaiškęs aplinkybės, kad šių kolonų statyba neteisėta ir jų statybos leidimai neturėjo būti išduoti, šių kolonų pašalinimo išlaidos turėtų būti pasidalytos su leidimus išdavusiomis institucijomis. Nacionaliniai teismai, sprendami klausimą dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo, šio klausimo nesprendė. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, EŽTT padarė išvadą, kad valdžios institucijos nesugebėjo rasti teisingos pusiausvyros tarp atsakovo nuosavybės teisių ir bendrojo intereso; dėl valdžios institucijų klaidų atsakovas turėjo prisiimti asmeninę ir pernelyg didelę naštą, todėl buvo pažeistas Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnis.

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2021 m. birželio 30 d. nutartimi, tenkindama atsakovo prašymą, atnaujino procesą dėl Kauno apygardos teismo civilinės bylos [Nr. 2-208-660/2012](#) (apeliacinės instancijos teismo bylos [Nr. 2A-22-259/2018](#)) dalies, išnagrinėtos pagal Kauno apygardos prokuratūros patikslintą ieškinio reikalavinį dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo.
8. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2018 m. vasario 21 d. nutartimi palikdama iš esmės nepakeistą Kauno rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 19 d. sprendimą, nurodė, kad gyvenamasis namas su stogine aplink jį pastatytas nesilaikant žemės sklypo detaliojo plano sprendinių ir statinio projekto, todėl ieškovas Kauno apygardos vyriausiasis prokuroras pagrįstai reikalavo pašalinti savavališkos statybos pasekmes. EŽTT patikslinus, kad turi būti sprendžiama tik dėl kolonų pašalinimo nuo valstybinės žemės, gyvenamojo namo savininkai įpareigotini pašalinti būtent šiuos neteisėtos statybos padarinius.
9. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Kauno apygardos teismas nepagrįstai nusprendė, jog neteisėtos statybos padarinių šalinimo atsakomybė ir našta tenka tik gyvenamojo namo savininkams, kai šie asmenys įpareigoti savo lėšomis nugriauti statinius; teismas nesprendė ir nepasisakė dėl valstybės institucijų kaltės išduodant gyvenamojo namo statybą bei jos įteisinimui reikalingus dokumentus. Gyvenamojo namo savininkams (atsakovams T. P. ir I. A.) būtų uždėta per didelė finansinė našta šalinant neteisėtos statybos, atsiradusios ir dėl valstybės institucijų kaltės, padarinius.
10. Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad nagrinėjamame atsakovo prašyme pateikta argumentų, patvirtinančių pagrindą atnaujinti procesą civilinėje byloje pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – [ir CPK](#)) 366 straipsnio 1 dalies 1 punktą, konstatavus Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio („Nuosavybės apsauga. Dėl namo statybos teisėtumo ir valstybės institucijų atsakomybės taisant savo klaidas“) pažeidimą, tačiau tik dėl reikalavimo, kuriuo prašoma atnaujinti procesą užbaigtoje civilinėje byloje dėl neteisėtos statybos padarinių pašalinimo sąnaudų paskirstymo ([CPK 366 straipsnio](#) 1 dalies 1 punktas).
11. Atsakovas T. P. prašymo dėl proceso atnaujinimo argumentuose dėl neteisėtos statybos padarinių pašalinimo naštos paskirstymo pažymėjo, kad išnagrinėtoje byloje nebuvo nustatoma projekto korekcijas suderinusių, namo statybos eigą ir užbaigimą pagal projektą ir detalų planą kaip tinkamus įvertinusių institucijų kaltę, pagal kurių vėlesnius reikalavimus projekto korekcijos buvo pripažintos negaliojančiomis, o namo statybos rezultatas – neatitinkančių projekto ir detaliojo plano. Siekiant pašalinti EŽTT konstatuotą pažeidimą šiuo aspektu, nurodytos aplinkybės turi būti pirmą kartą ištirtos ir įvertintos, atitinkamai sprendžiant dėl išlaidų stoginės kolonų daliai nugriauti padalijimo tarp atsakingų institucijų ir atsakovo T. P.
12. Atsakovė Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos pateikė rašytinius paaiškinimus:
 - 12.1. Atsakovų gyvenamojo namo statyba sprendimu civilinėje byloje buvo ir yra pripažinta savavališka. Byloje nustatyta, kad atsakovai vykdė gyvenamojo namo statybą pažeisdami esminius statinio projekto sprendinius, t. y. pakeitę nustatytą privalomą statinio vietą žemės sklype. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 2 straipsnio 71 dalies nuostatomis, statybos techninio reglamento STR 1.09.06.2007 „Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas“ 7.4.1 punkto normomis, toks statinys (jo dalis) yra laikomas pastatytu savavališkai. Atsakovų gyvenamojo namo kolonos į valstybinę žemę įsikiša 0,58 m, jos stovi projektuojamo kelio vietoje, valstybinės žemės sklype. Kasacinio teismo formuojamoje praktikoje yra konstatuota, kad savavališkos statybos padariniai šalinami statytojo lėšomis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-201-695/2018](#)). Procesas dėl šios civilinės bylos dalies nėra atnaujintas. Taigi, nagrinėjamu atveju dėl savavališkos statybos padarinių yra kalti tik statytojai, todėl tik jiems tenka pareiga nurodytus padarinius šalinti.
 - 12.2. Korektūros, kuriomis buvo keičiama gyvenamojo namo vieta žemės sklype, buvo parengtos ir suderintos atsakovų iniciatyva ir valia, jiems aktyviais veiksmais siekiant tokio rezultato. Pagal tuo metu galiojusio statybos techninio reglamento STR 1.07.01.2002 „Statybos leidimas“, patvirtinto aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 218, 29 punktą, keičiant statinio esminius projektinius sprendinius, įskaitant statinio vietą, tam turėjo pritarti Nuolatinė statybos komisija. Atsakovams turėjo būti žinoma ir buvo žinoma pirmiau nurodyta teisės norma ir tai, kad valstybės tarnautojas Kauno rajono savivaldybės administracijos Urbanistikos skyriaus vedėjas F. J. neveikia ir negali veikti visos Nuolatinės statybos komisijos vardu bei atlikti tik jos kompetencijai priskirtus veiksmus, t. y. atsakovai veikė savo rizika, todėl ir atsakyti už pasekmes turi patys.
 - 12.3. EŽTT neanalizavo skirtingų Lietuvos Respublikoje įtvirtintų savavališkos statybos bei statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą sampratos, taip pat skirtingo tokių statybų padarinių šalinimo. Jei kasacinis teismas nusprendė, kad esant sprendimu civilinėje byloje konstatuotai savavališkai statybai, vis dėlto turi būti vertinama ir nustatoma ne tik statytojų, o ir institucijų kaltė, atkreiptinas dėmesys į tai, kad EŽTT sprendimo 95 dalyje yra nurodoma, kas laikytina „leidimus išdavusiu“ subjektu – valdžios institucijos, išdavusios pareiškėjui leidimą statyti kolonas. EŽTT daro nuorodą į EŽTT sprendimo 8 dalį, kurioje nurodyti Kauno rajono savivaldybės administracijos tarnautojo pritarimai korektūroms.
 - 12.4. Inspekcija nėra atsakinga už kito juridinio asmens, t. y. Kauno apskrities viršininko administracijos, išduotus dokumentus. Be to, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žala, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto. Taigi valstybės institucijų neteisėtų veiksmų sukeltos žalos rizika tenka ne pavienėms institucijoms, o valstybei, tačiau ji į šią civilinę bylą nėra įtraukta kaip dalyvaujantis byloje asmuo.
 - 12.5. Kauno apskrities viršininko administracijos 2006 m. kovo 23 d. pažyma apie nebaigtą statyti gyvenamąjį namą niekaip nelėmė, nepateisino ir neįteisino atsakovų savavališkos statybos, nes pažymos išdavimo metu savavališkos statybos objekto – gyvenamojo namo kolonų dar nebuvo.
 - 12.6. Komisijai pripažįstant ginčo statinį tinkamu naudoti, t. y. išduodant statybos užbaigimo aktą, negalėjo kilti abejonių, jog gyvenamasis namas pastatytas ne žemės sklypo ribose, o aplinkybė, kad gyvenamasis namas pastatytas pažeidžiant detalijame plane nurodytas žemės sklypo koordinatas, buvo nustatyta tik po ilgai trukusių ir sudėtingų teisminio nagrinėjimo procesų.
 - 12.7. Civilinėje byloje nuginčyti pažyma ir statybos užbaigimo aktas buvo išduoti ne dėl institucijos padarytų klaidų, bet dėl to, kad ją išduoti prašęs subjektas panaudojo apgaulę, atitinkamai iš neteisės teisė neatsiranda.
13. Trečiasis asmuo N. P. pateikė rašytinius paaiškinimus:

Pagal statybos metu galiojusį Statybos įstatymo 15 straipsnio 7 punktą, jei statytojas (užsakovas) vykdo statybą ūkio būdu, jis turi šio įstatymo nustatytas rangovo pareigas ir teises. T. P., vykdydamas statybą ūkio būdu, t. y. būdamas statytojas ir turėdamas pareigą laikytis rangovui keliamų reikalavimų, nesilaikė detalijame plane nurodytų reikalavimų, statybos projekto, teisės aktų. Ne statinio pripažinimo tinkamu naudoti aktas lėmė statybos neteisėtumą, o tai, kad statytojas, kuris šiuo atveju buvo ir statybos vadovas ir turėjo žinoti savo sklypo ribas, statinius pastatė ne jam nuosavybės teise priklausančio sklypo ribose, nesilaikė reikalaujamų atstumų.

Baudžiamojoje byloje ištirti liudytojų parodymai patvirtina, kad T. P. buvo žinomos jo sklypo ribos, tačiau jis klaidino statybininkus, matininkus ir institucijų darbuotojus, nurodydamas neteisingas sklypo ribas, naikino riboženklius, stengėsi panaikinti valstybinėje žemėje suformuotą privažiavimo kelią, siekdamas nuslėpti tikrąsias ribas bei faktą, kad statiniai pastatyti valstybinėje žemėje.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

Dėl bylos nagrinėjimo ribų atnaujinus procesą

14. Atnaujinus bylos nagrinėjimą, teismas bylą nagrinėja pakartotinai pagal bendrąsias [CPK](#) taisykles, tačiau neperžengdamas ribų, kurias apibrėžia proceso atnaujinimo pagrindai ([CPK 370 straipsnio](#) 4 dalis).
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. birželio 30 d. nutartimi nagrinėjamoje byloje procesas atnaujintas [CPK](#) 366 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu – EŽTT 2021 m. sausio 19 d. sprendimu byloje *P. prieš Lietuvą* pripažinus, kad Lietuvos Respublika pažeidė Konvencijos Protokolo Nr.1 1 straipsnį, t. y. konstatavus, kad byloje dėl savavališkų statybų priimtais teismų sprendimais buvo neteisingai apribotos atsakovo T. P. nuosavybės teisės: nacionalinės valdžios institucijos neužtikrino tinkamos interesų pusiausvyros tarp asmens nuosavybės teisių ir viešojo intereso.
16. EŽTT 2021 m. sausio 19 d. sprendime konstatavo, kad atsakovas, turėdamas įvykdyti nacionalinių teismų sprendimus, privalo nugriauti kolonas, nes jų negalima įteisinti pagal esamą padėtį, tačiau reikalavimas asmeniui jas nugriauti tik savo sąskaita, nepasidalijant išlaidomis su atsakingomis institucijomis, yra neproporcinga našta atsakovui. EŽTT taip pat pažymėjo, kad nacionaliniai teismai, sprenddami klausimą dėl savavališkos statybos padarinių pašalinimo, šio klausimo nesprendė.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. birželio 30 d. nutartyje apibrėžtos bylos nagrinėjimo ribos atnaujinus procesą. Teisėjų kolegija konstatavo, kad yra pagrindas atnaujinti procesą dėl civilinės bylos dalies, išnagrinėtos pagal Kauno apygardos prokuratūros patikslintą ieškinio reikalavimą dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo.

Dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo naštos paskirstymo

18. Teisėjų kolegija pažymi, kad Kauno rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 19 d. sprendimas ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutartis, kuriuose nepasisakyta dėl statybos padarinių pašalinimo naštos paskirstymo atsakingiems asmenims, nagrinėjamoje byloje priimti laikantis tuometinės kasacinio teismo praktikos, kurioje buvo pripažįstama, jog, nesant byloje reikalavimų nustatyti kaltus asmenis, teismas, sprenddamas dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo, neturi pareigos savo iniciatyva (lot. *ex officio*) nustatyti kaltų asmenų, kurių lėšomis turi būti šalinami statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padariniai, nes pagal įstatymą įpareigotas savo lėšomis nugriauti statinį užsakovas (statytojas) vėliau gali kreiptis į teismą dėl grovimo išlaidų lėšų priteisimo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 3 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-196/2013](#); 2015 m. rugpjūčio 26 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-469-611/2015](#)).
19. Vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje, atsižvelgiant į EŽTT sprendimą byloje *Tumeliai prie Lietuvą*, laikomasi pozicijos, jog statybos padarinių pagal neteisėtai išduotą statybos leidimą šalinimo būdas, kai kalti dėl neteisėtai išduoto statybos leidimo asmens nenustatomi, o statytojas įpareigojamas savo lėšomis pašalinti neteisėtos statybos padarinius, akivaizdžiai neatitinka EŽTT praktikoje nurodytų standartų ir pažeidžia Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio nuostatas. EŽTT nurodė, jog valdžios institucijos klaidas, net ir padarytas dėl jų pačių nerūpestingumo, turi teisę taisyti, tačiau neužkraudamos neproporcingos naštos asmenims. Statytojo įpareigojimas dėl lėšų panaudotų neteisėtoms statyboms nugriauti, išsieskėjimo kreiptis į teismą ir pradėti kitą teismo procesą, patiriant dar daugiau laiko ir kitokių išlaidų, neatitinka proceso ekonomiško ir koncentruoto, taip pat teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų, be to, valstybės institucijoms tenkanti dėl padarytos klaidos našta perkeliama būtent galimai nesusiėjusiems su neteisėtu statybos leidimo išdavimu asmenims. Dėl to byloje panaikinus statybos leidimą ir taikant teisinius padarinius turi būti nustatomi dėl neteisėto statybos leidimo išdavimo kalti asmenys, kurių neteisėti veiksmai lėmė ir statybos neteisėtumą bei sudarė pagrindą nugriauti tokius statinius. Tuo atveju, jei būtų nustatyti kelių asmenų (statytojų, valstybės institucijų) neteisėti veiksmai, teismas turėtų analizuoti asmenų atsakomybės laipsnį ir spręsti dėl proporcingos statybos padarinių šalinimo naštos paskirstymo (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 20 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-250-915/2018](#) 34 punktą).
20. Toliau formuodamas teismų praktiką dėl neteisėtos statybos padarinių pašalinimo naštos paskirstymo, kasacinis teismas yra pasisakęs dėl atsakomybės laipsnio nustatymo, atkreipdamas dėmesį į EŽTT jurisprudenciją, kurioje laikomasi principo, kad valstybė už savo institucijų ir pareigūnų veiksmus negali perkelti atsakomybės privatiems asmenims. Šie asmenys neprivalo užtikrinti, kad valdžios institucijos tvirtai laikytųsi visuomenei neprieinamų vidinių taisyklių ir procedūrų, pirmiausia skirtų atsakingumui ir veiksmingumui valdžios institucijos viduje užtikrinti. Valstybei, kurios valdžios institucijos nesilaikė savo vidinių taisyklių ir procedūrų, neturėtų būti leista gauti naudos dėl netinkamo savo institucijų elgesio ir išvengti pareigų vykdymo. Kitaip tariant, bet kokios valdžios institucijų klaidos padarymo riziką turi prisiimti valstybė ir klaidos neturi būti taisomos susijusio asmens sąskaita, ypač kai nėra kito konfliktuojančio privataus intereso. Sąžiningai besielgiantis asmuo iš principo turi teisę pasikliauti valstybės ar viešų pareigūnų, kurie, panašu, turi reikiamus įgaliojimus, tvirtinimais ir tuo, kad buvo laikytasi vidinių taisyklių ir procedūrų, nebent iš viešai prieinamų dokumentų (įstatymų ar įstatymų įgyvendinamųjų teisės aktų) aiškiai išplaukia arba asmuo žinojo ar turėjo žinoti, kad atitinkamas pareigūnas stokojo įgaliojimų „teisiskai susiausti valstybę“ (žr. EŽTT 2009 m. birželio 11 d. sprendimą *Trgo prieš Kroatiją*; 2010 m. gegužės 20 d. sprendimą byloje *Lelas prieš Kroatiją*). Privatus asmuo neturi būti laikomas kaltu dėl neteisėtų valstybės institucijų aktų priėmimo, nebent konkrečiu atveju būtų nustatyta, kad jis žinojo arba turėjo žinoti, jog valstybės institucija ar pareigūnas veikia neteisėtai, tokiu atveju privataus asmens kaltės įrodymų galėtų būti, pvz., aiškus teisės aktuose įtvirtintas reguliavimas, kuris asmeniui buvo (turėjo būti) žinomas, privataus asmens veiksmai ginčijamo valdžios institucijų akto priėmimo metu, neteisėti susitarimai su valdžios atstovais ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-101-469/2015](#); 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-8-403/2019](#), 43 punktas; 2019 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-94-969/2019](#), 49 punktas).
21. Apeliacinės instancijos teismas 2018 m. vasario 21 d. nutartimi atsakovų gyvenamąjį namą pripažino savavališka statyba, nustatęs, kad atsakovų gyvenamasis namas pastatytas turint galiojantį statybos leidimą, tačiau pažeidžiant detaliojo plano sprendinius ir statinio projektą. Stoginės laikinėsios konstrukcijos neatskiriamai susijusios su gyvenamojo namo konstrukcijomis, stoginės pakraščiuose įrengtos laikinėsios kolonos skirtos stoginei palaikyti. Nustatęs, kad stoginė yra gyvenamojo namo neatsiejama dalis, apeliacinės instancijos teismas vertino, jog gyvenamasis namas su stogine aplink jį pastatytas nesilaikant žemės sklypo detaliojo plano sprendinių ir statinio projekto, nes nesilaikyta nustatytų atstumų nuo žemės sklypo ribos. Gyvenamojo namo kolonos į valstybinę žemę įsikūša 0,58 m, jos stovi ant projektuojamo kelio valstybinės žemės sklype. Statinys gali būti reikiamai pertvarkytas, pašalinant pastatytas namo konstrukcijas nuo valstybinės žemės, atitraukiant jas nustatytu detaliojo plano 3,5 metro atstumu nuo žemės sklypo ribos pagal naujai parengtą namo techninį projektą (Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutarties 40, 43 punktai).

22. Byloje taip pat nustatyta, kad, siekiant įteisinti ne pagal įstatymo reikalavimus pastatytą gyvenamąjį namą, 2005 m. sausio 26 d. liepos 16 d. Kauno rajono savivaldybės Urbanistikos skyriaus vedėjas F. J. suderino atsakovų gyvenamojo namo projekto korektūras, pagal kurias namo padėtis keičiama ne tik į rytinę, bet ir į šiaurinę sklypo pusę – namo kolonos, pažeidžiant sklypo detaliojo plano sprendinius nustatytą leidžiamos užstatyti zonos 3,5 m atstumą iki sklypo ribos, atsiduria ties sklypo riba – valstybinėje žemėje esančiu bendro naudojimo keliu. Šios atsakovų statinio projekto korektūros, suderintos Kauno rajono savivaldybės Urbanistikos skyriaus vedėjo F. J., neatitiko sklypo detaliojo plano sprendinių ir žemės reformos žemėtvarkos projekto sprendinių, todėl prieštaravo statybos metu galiojančioms Statybos įstatymo nuostatoms, kuriose įtvirtinta, jog statinio projektas rengiamas vadovaujantis teritorijų planavimo dokumentais. Kauno apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus Kauno rajono vyriausioji specialistė A. L., kad būtų įteisintas pažeidžiant įstatymo reikalavimus pastatytas gyvenamasis namas ir atlikta nebaigtos statybos statinio teisinė registracija, 2006 m. kovo 23 d. surašė pažymą Nr. NS-83 apie nebaigtą statyti gyvenamąjį namą 1A2/p. 2008 m. vasario 12 d., remiantis I. P. pateikta 2005 m. liepos 16 d. F. J. projekto korektūra ir 2004 m. gruodžio 28 d. leidimu Nr. GN-299, gyvenamasis namas buvo pripažintas tinkamu naudoti, nepaisant akivaizdaus nukrypimo nuo techninio projekto korektūros (Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutarties 44, 45 punktai).
23. Taigi gyvenamasis namas pripažintas savavališka statyba, kartu byloje nustatyti neteisėti institucijų darbuotojų veiksmai, sudarę prielaidas neteisėtą statybą įteisinti ir įregistruoti viešame registre. Sprendžiant dėl šios neteisėtos statybos padarinių pašalinimo naštos paskirstymo, vadovaujantis pirmiau nurodyta EŽTT ir kasacinio teismo formuojama praktika, būtina įvertinti ne tik statytojo, bet ir kitų atsakingų asmenų (institucijų) neteisėtų veiksmų įtaką tiek neteisėtos statybos prielaidoms, tiek ir situacijai, kai neteisėta statyba nebuvo nustatyta laiku, bet priešingai – buvo įteisinta. Pagal neteisėtų veiksmų įtaką šiems neigiamiems padariniams, šių padarinių pašalinimo našta paskirstytina tokius veiksmus atlikusiems asmenims (institucijoms). Nustatęs kelių asmenų (statytojų, valstybės institucijų) neteisėtus veiksmus, teismas turėtų analizuoti asmenų atsakomybės laipsnį ir spręsti dėl proporcingos statybos padarinių šalinimo naštos paskirstymo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-250-915/2018](#), 34 punktas; 2018 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-299-403/2018, 45 punktas).
24. Kadangi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniais sprendimais visa neteisėtos statybos padarinių pašalinimo našta priskirta tik atsakovams T. P. ir I. P., nenurodant jokių tokio minėtos naštos paskirstymo motyvų, susijusių su visų atsakingų asmenų veiksmų įvertinimu, šia apimtimi pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniai sprendimai naikintini, kaip galimai neužtikrinantys Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnyje garantuojamos nuosavybės apsaugos.
25. Nustatant dėl neteisėtų statybų kaltus asmenis, jų atsakomybės už neteisėtų statybų padarinius laipsnį, būtina iš naujo tirti ir vertinti reikšmingas faktines aplinkybes. Remiantis [CPK](#) 353 straipsnio 1 dalimi, faktinių aplinkybių nustatymas nepriklauso kasacinio teismo kompetencijai, todėl teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad nagrinėjamoje byloje liko neatskleista bylos dalis dėl neteisėtos statybos padarinių šalinimo esmės, nes nenustatytos faktinės aplinkybės, reikšmingos identifikuojant kaltus asmenis, kurių lėšomis šie padariniai turi būti pašalinti. Todėl yra teisinis pagrindas atnaujinus procesą byloje panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimo ir apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuriomis nepaskirstyta neteisėtos statybos padarinių šalinimo našta ir grąžinti pirmosios instancijos teismui šią bylos dalį nagrinėti iš naujo pagal proceso atnaujinimo pagrindų apibrėžtas ribas ([CPK 327 straipsnio](#) 1 dalies 2 punktas, 340 straipsnio 5 dalis, 360 straipsnis, 371 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 3 dalis). Taip pat panaikintinos nurodytų procesinių sprendimų dalys dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

26. Panaikinus byloje priimtus teismų procesinius sprendimus ir perdavus nagrinėti bylą iš naujo pirmosios instancijos teismui, šiam teismui paliekama išspręsti bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi [CPK](#) 360, 362 straipsniais, 371 straipsnio 1 dalies 3 punktu,

nutaria:

Panaikinti Kauno rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 19 d. sprendimo ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutarties dalis, kuriomis nepaskirstyta gyvenamojo namo, esančio (*duomenys neskelbtini*), Kauno rajono savivaldybėje, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), neteisėtos statybos padarinių pašalinimo našta, taip pat panaikinti nurodytų procesinių sprendimų dalį dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir perduoti iš naujo nagrinėti šią bylos dalį Kauno apylinkės teismui.

Kitas Kauno rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 19 d. sprendimo ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. vasario 21 d. nutarties dalis palikti nepakeistas.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Gražina Davidonienė

Artūras Driukas

Algirdas Taminskas